ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ФАКУЛТЕТ „СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ“
КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“

ХУЛУД ГАДИР

ВЛИЯНИЕ НА УЧИЛИЩНАТА СРЕДА ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА ЗА ПОСТИЖЕНИЕ ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА В ИЗРАЕЛ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“,
професионално направление 3.2. Психология,
докторска програма „Обща психология“

Научни ръководители:
проф. д.пс.н. Людмил Георгиев
доц. д-р Ивайло Лазаров

Варна, 2026 г.

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ФАКУЛТЕТ „СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ“
КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“

ХУЛУД ГАДИР

ВЛИЯНИЕ НА УЧИЛИЩНАТА СРЕДА ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА ЗА ПОСТИЖЕНИЕ ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА В ИЗРАЕЛ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“,
професионално направление 3.2. Психология,
докторска програма „Обща психология“

Научни ръководители:
проф. д.пс.н. Людмил Георгиев
доц. д-р Ивайло Лазаров

Рецензенти:
проф. д.н. Румен Стаматов
доц. д-р Иван Стоянов

Варна, 2026 г.

Дисертацията се състои от 161 страници и включва въведение, пет основни глави, дискусия и заключения, списък с литература и седем приложения. Всяка глава е организирана в ясни и структурирани подзаглавия, като съответните резултати и заключения са представени в края на аналитичните глави. Дисертацията съдържа 10 статистически таблици. Списъкът с литература включва 60 научни източника на английски език, които формират теоретичната и емпиричната основа, върху която се базира изследването.

Дисертацията е обсъдена в катедра „Психология“ и е предложена за публична защита.

Авторът на дисертацията е докторант в самостоятелна форма на обучение в катедра „Психология“, Факултет „Социални, стопански и компютърни науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“.

Публичната защита на дисертацията пред научно жури ще се проведе на 20.11.2026 г. в 10,00 ч., в заседателната зала на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Материалите, свързани със защитата, са достъпни в канцеларията на катедра „Психология“ и на уебсайта на университета www.vfu.bg, раздел „Докторанти“.

I. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

През последните десетилетия образователните системи по целия свят все повече признават училищната среда като основен фактор за академичната мотивация и постижения на учениците, особено на ниво средно образование, което представлява критичен етап в когнитивното, психологическото и социалното развитие на подрастващите. В Израел средните училища функционират в сложен образователен пейзаж, характеризиращ се с културно многообразие, социално-икономически неравенства и непрекъснати педагогически и технологични трансформации. Тези условия засилват значението на разбирането как различните измерения на училищната среда оформят мотивацията на учениците за постижения и тяхната ангажираност в обучението. Настоящата дисертация разглежда въздействието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища, като се фокусира върху ключови измерения като физическата училищна среда, отношенията учител-ученик, (микро)климата на взаимоотношенията в класната стая, училищното ръководство, учебната програма и методите на преподаване, както и интеграцията на технологиите и изкуствения интелект (Zysberg & Schwabsky, 2021; Cohen, 2022; Gadir, 2021).

Мотивацията за постижения е централен конструкт в образователната психология, тъй като тя пряко влияе върху постоянството, академичните усилия и готовността на учениците да преодоляват учебните предизвикателства. Изследванията показват, че мотивацията не се развива изолирано, а се оформя чрез непрекъснато взаимодействие с образователната среда, която обгражда учащия (Kulakow, 2020; Scales et al., 2020). Доказано е, че подкрепящата училищна среда, характеризираща се с положителен климат в класната стая, значими взаимоотношения между учител и ученик, справедливи и мотивиращи преподавателски практики и ефективно лидерство, повишава самочувствието, чувството за принадлежност и вътрешната мотивация на учениците, което води до по-високи нива на

академични постижения (Arar & Nasra, 2020; Rusticus et al., 2023). Обратно, училищната среда, характеризираща се с напрежение, слаба подкрепа или ограничени педагогически иновации, може да допринесе за намалена мотивация, академична тревожност и отчуждение, особено сред учениците от средните училища, изправени пред повишен академичен натиск (Heyder et al., 2020).

Въпреки че международните изследвания са проучили обстойно училищния климат, лидерството и образователните практики, остава забележима празнина в проучванията, които всеобхватно изследват комбинираното въздействие на множество измерения на училищната среда върху мотивацията за постижения в контекста на израелското средно училище. Съществуващите проучвания в Израел често се фокусират върху изолирани аспекти като ефективност на училището, лидерство или академични постижения, без изрично да позиционират мотивацията за постижения като централна психологическа променлива, формирана от факторите на околната среда (Arar & Nasra, 2020; Gadir, 2021). Освен това, бързото технологично развитие и нарастващото присъствие на дигитални инструменти и изкуствен интелект в училищата повдигат нови въпроси относно тяхната мотивационна роля, особено по отношение на ангажираността на учениците и задълбоченото разбиране на учебното съдържание (Ibáñez et al., 2020; Yu, 2022).

Настоящата дисертация е основана на съвременни образователни и мотивационни теории, които акцентират върху взаимодействието между екологичните, организационните и психологическите фактори при формирането на поведението на учениците и резултатите от обучението. Чрез прилагане на описателен аналитичен подход и използване на емпирични данни от ученици и учители в средните училища, изследването се стреми да предостави интегрирано разбиране за това как училищната среда като холистична система влияе върху мотивацията за постижения. Фокусирайки се върху израелските средни училища, дисертацията има за цел да допринесе както теоретично, така и практически относно областта на образователните изследвания, предлагайки основани на доказателства изводи, които могат да

(ин)формират образователната политика, практиките за училищно ръководство, разработването на учебни програми и ефективното използване на технологиите за създаване на по-подкрепяща и мотивираща учебна среда (Kulakow, 2020; Zysberg & Schwabsky, 2021; Rusticus et al., 2023).

Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е училищната среда и нейната роля във формирането на мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в рамките на израелската образователна система.

Предмет на изследването е влиянието на различните измерения на училищната среда върху мотивацията за постижения на учениците в средните училища на Израел. Това включва физическата училищна среда, отношенията учител-ученик, (микро)климата в класната стая, училищното ръководство, учебната програма и методите на преподаване, както и интегрирането на технологиите и изкуствения интелект в образователния процес. Изследването се фокусира върху възприятията на учениците и учителите за тези измерения на средата, техния опит в училищната среда и степента, до която тези фактори допринасят за засилване или отслабване на мотивацията на учениците за учене, академичните усилия, постоянството и иновативността в постигането на образователните цели по време на средното образование.

Изследователски проблем

Изследването разглежда проблем, който става очевиден, когато теоретичните предположения за ролята на училищната среда за насърчаване на мотивацията за постижения се проучват в реални образователни контексти. Макар образователните теории да подчертават, че подкрепящата училищна среда, характеризираща се с положителен климат в класната стая, силни взаимоотношения между учители и ученици, ефективно лидерство и мотивиращи учебни програми, би трябвало да подобри

мотивацията за постижения на учениците, училищните практики не винаги отразяват тези принципи по последователен или интегриран начин. В много средни училища факторите на средата действат неравномерно и техният мотивационен потенциал не е напълно реализиран.

В рамките на израелската система за средно образование училищата се различават значително по отношение на физическите ресурси, педагогическите подходи, лидерските практики и нивата на технологична интеграция. Тези различия могат да създадат разлики между мотивационните нужди на учениците и подкрепата, която реално се предоставя от училищната среда. Въпреки че предишни изследвания са разглеждали аспекти на училищния климат или академичните постижения, малко от тях са разглеждали директно мотивацията за постижения като основен резултат, повлиян от комбинираните измерения на училищната среда, оставяйки разминаване между теоретичните модели и образователната практика (Arar & Nasra, 2020; Gadir, 2021; Zysberg & Schwabsky, 2021).

Теза

Основната теза на това изследване е, че мотивацията за постижения сред учениците от средното училище не се формира от един-единствен образователен фактор, а по-скоро от взаимодействието на множество измерения на училищната среда. Изследването твърди, че когато училищната среда осигурява положителен климат в класната стая, подкрепящи отношения между учителя и учениците, ефективно лидерство и мотивиращи учебни програми, учениците са по-склонни да развият по-високи нива на мотивация за постижения и устойчива академична ангажираност. Обратно, слабостите във всяко от тези измерения на средата могат да намалят мотивацията на учениците, дори когато са налице други фактори (Kulakow, 2020; Zysberg & Schwabsky, 2021).

Ключовият принос на изследването се състои в интегрираното му разглеждане на училищната среда като

холистична система и в сравнението между относителното въздействие на различните ѝ измерения върху мотивацията на учениците. Чрез анализ на възприятията на учениците и учителите в контекста на израелското средно училище, изследването идентифицира кои фактори на средата играят по-решаваща роля за повишаване на мотивацията за постижения и подчертава области, в които образователната практика може да бъде засилена. Този подход предоставя базирани на доказателства изводи, които могат да информират училищното ръководство, учебните практики и образователната политика, насочени към насърчаване на по-мотивираща и подкрепяща среда в средното училище (Arar & Nasra, 2020; Rusticus et al., 2023).

Цел на дисертацията

Основната цел на дисертацията е да изследва влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в Израел. Изследването има за цел да анализира възприятията на учениците и учителите за различните измерения на училищната среда, предизвикателствата, свързани с всяко измерение, и начините, по които тези фактори влияят върху академичните усилия, постоянството и ангажираността на учениците в обучението. Разглежда се и как различията в условията на средата, педагогическите практики и използването на технологии и изкуствен интелект оформят мотивацията на учениците с цел да се извлекат изводи, които могат да подпомогнат развитието на по-ефективна, подкрепяща и мотивираща образователна среда на ниво средно образование.

Специфични изследователски задачи

Дисертацията поставя следните изследователски задачи:

1. Да се изследват нивото и естеството на мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища.
2. Да се анализират влиянието на физическата училищна среда, отношенията между учител и ученик, климатът в класната стая, училищното ръководство, учебната програма и методите на преподаване, както и технологиите и изкуствения интелект върху мотивацията на учениците за постижения.
3. Да се сравни относителното влияние на различните измерения на училищната среда върху мотивацията на учениците за академични постижения.
4. Да се изследват възприятията на учениците и учителите за училищната среда и предизвикателствата, свързани със създаването на мотивираща учебна среда на средно образование.
5. Да се извлекат теоретични и практически последици, които могат да подпомогнат развитието на по-подкрепяща училищна среда и да повишат мотивацията за постижения сред учениците от средните училища.

Изследователска хипотеза

Хипотезата на това изследване е, че училищната среда, с различните си измерения, оказва значително влияние върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища. Предполага се, че благоприятните условия на средата като например: положителен климат в класната стая, силни взаимоотношения между учителя и учениците, ефективно училищно ръководство, мотивиращи учебни програми и подходящо използване на технологиите повишават мотивацията на учениците за академични постижения, постоянство и ангажираност в ученето. Обратно, слабостите или дисбалансите в тези измерения на средата се очаква да намалят мотивацията на учениците, дори когато са налице други подкрепящи фактори (Kulakow, 2020; Zysberg & Schwabsky, 2021).

Конкурентна хипотеза предполага, че мотивацията за постижения се влияе предимно от индивидуални или лични фактори и че вариациите в училищната среда не влияят съществено на нивата на мотивация на учениците. Чрез систематичен анализ на възприятията на учениците и учителите за училищната среда и сравняване на относителното въздействие на различните ѝ измерения, изследването се стреми да идентифицира условията, при които училищната среда засилва или отслабва мотивацията за постижения сред учениците от средните училища (Arar & Nasra, 2020; Rusticus et al., 2023).

Ограничения на проблемния обхват на изследването

Обхватът на настоящото изследване е ограничен до изследване на връзката между училищната среда и мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелския образователен контекст. Фокусът върху средното образование отразява критичното му значение като период, характеризиращ се с повишени академични изисквания, оценъчен натиск и повишена чувствителност към фактори на околната среда и психологически фактори, повлияващи мотивацията. Следователно, резултатите от това изследване не се простират до контекстите на началното или висшето образование, при които характеристиките на развитието, учебните структури и мотивационната динамика могат да се различават съществено. Освен това изследването е ситуирано в рамките на израелската училищна система и следователно е повлияно от нейните специфични културни, организационни и образователни характеристики, което може да ограничи директното обобщаване на резултатите спрямо други национални или културни условия.

Изследването възприема концептуална и аналитична рамка, която третира училищната среда като многоизмерна и интегрирана система, обхващаща физически, психологически, социални, организационни, педагогически и технологични измерения. Макар че този всеобхватен подход позволява цялостно разбиране на мотивацията за постижения, той също така изисква

концептуални граници. Не всички възможни контекстуални или индивидуални променливи, свързани с мотивацията – като например семеен произход, личностни черти или по-широки социално-политически фактори – са разгледани задълбочено. Вместо това, тези черти и фактори се признават за контекстуални влияния, които са извън основния фокус на изследването и могат да бъдат разгледани в бъдещи изследвания.

В методологичен план, изследването се основава на анализа на възприятията на учениците за училищната им среда и мотивационния им опит, което предоставя ценна информация за субективните значения и преживяваните образователни реалности. Този фокус върху възприемания опит обаче не цели причинно-следствени изводи или експериментално валидиране на връзките. Като такива, резултатите трябва да се тълкуват като показателни за асоциативни и обяснителни модели, а не като окончателни причинно-следствени заключения. Освен това, въпреки че мотивацията за постижения се изследва чрез добре установени теоретични перспективи, изследването не се опитва да тества изчерпателно всички мотивационни теории, а по-скоро интегрира избрани рамки, свързани с училищния контекст и етапа на средното образование.

Въпреки тези ограничения, изследването предлага значим принос както към теорията, така и към образователната практика. Чрез възприемане на интегративна перспектива, то подчертава как множество измерения на училищната среда взаимодействат, за да оформят мотивацията за постижения, самоефективността, принадлежността и академичното постоянство сред учениците от средното училище. Макар че резултатите може да не са универсално обобщаващи, те предоставят контекстуално обосновани изводи, които могат да информират училищното ръководство и да насърчават разработването на политики и образователни интервенции в подобни образователни среди, особено тези, характеризиращи се с културно многообразие, академичен натиск и непрекъснати образователни промени.

II. РАЗМЕР И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията е съставена от четири основни структурни единици на текста си: Въведение и обща теоретична рамка; Глава Първа: преглед на литературата; Глава Втора: методология на изследването; Глава Трета: анализ на данните и резултатите; Глава Четвърта: дискусия, заключения и препоръки. Като допълнителни структурни единици са включени: Списък с литература и Набор от приложения, свързани с изследователския инструментариум и статистическите процедури. При това положение общият обем на текста й е 161 страници.

Съдържанието на текста е структурно организирано както следва:

Въведение

Въведението представя общия контекст на изследването и подчертава значението на училищната среда като основен фактор, влияещ върху мотивацията за постижения сред учениците в средните училища. То очертава образователния, психологическия и социалния контексти на средното образование в Израел и изяснява уместността и актуалността на изследването на мотивацията за постижения в светлината на съвременните образователни предизвикателства и трансформации. Тази глава определя изследователския проблем, изследователските цели и задачи, изследователските теза, хипотеза и цялостното значение на изследването, като същевременно акцентира върху теоретичната и практическа иновативност и приносност на дисертационното послание в областта на образователните изследвания и подобряването на училищата.

Глава Първа: Преглед на литературата

Тази глава предоставя цялостен теоретичен и емпиричен преглед на научно релевантните международни и израелски изследвания, свързани с училищната среда и мотивацията за постижения. Тя се концентрира върху ключови понятия като мотивация за постижения, академична мотивация, климат в

класната стая, взаимоотношения между учител и ученик, училищно ръководство, учебна програма и методи на преподаване, както и ролята на технологиите и изкуствения интелект в образованието. Главата разглежда основните мотивационни теории и образователни рамки и обсъжда налични изводи в други източници относно въздействието на факторите на средата върху мотивацията и академичните резултати на учениците. Главата завършва с идентифициране на пропуски в литературата, които обосновават необходимостта от настоящото изследване.

Глава Втора: Методология и изследователски процедури

Тази глава се фиксира върху методологичната рамка, възприета в изследването. Тя очертава дизайна на описателния аналитичен изследователски проект и обосновава неговата пригодност за тематично изследване на влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения. Главата представя изследваната популация и извадка, изследователския инструмент (въпросник), неговото разработване въз основа на предишни изследвания и използваната скала за измерване. Освен това, главата подробно описва процедурите за събиране на данни, тестване за надеждност и валидност, както и статистическите техники, използвани за анализ на данни, включително описателна статистика и инференциални тестове. Разглеждат се и етичните съображения, свързани с изследователския процес.

Глава Трета: Анализ на данни и резултати

Тази глава представя статистическия анализ на събраните данни и докладва резултатите от изследването във връзка с изследователските въпроси и хипотези. Тя включва описателна статистика за всяко измерение на училищната среда, както и инференциален анализ, демонстриращ значимостта на тяхното въздействие върху мотивацията за постижения. Резултатите са представени систематично чрез таблици и обяснителен текст, като се подчертава относителното влияние на физическата училищна

среда, отношенията между учител и ученик, климата в класната стая, училищното ръководство, учебната програма и методите на преподаване, технологиите и изкуствения интелект върху мотивацията на учениците. Главата завършва с обобщение на основните емпирични изводи.

Глава четвърта: Дискусия, заключения и препоръки

Тази глава обсъжда резултатите от изследването в светлината на теоретичната рамка и предишните изследвания по проблема. В нея се интерпретират резултатите, свързани с всеки изследователски въпрос и хипотеза, и се подчертават областите на съгласие или несъответствие с отразеното в съществуващата литература. Главата представя и основните изводи и заключения, направени въз основа на изследването, като се подчертава интегрираната в цял комплекс фактори роля на училищната среда за формиране на мотивацията за постижения сред учениците в средните училища. Освен това главата предлага практически препоръки относно образователните политики и дейността на училищните ръководители и учителите, очертава ограниченията на изследването и визира насоки за бъдещи изследвания.

Списък с използваната литература

Дисертацията предоставя подробен списък с литературни източници на английски език, цитирани и позовани в текста й (60 на брой), отразяващ теоретичните и емпиричните основи, върху които е базирано изследването.

Приложения

Приложенията включват изследователския въпросник, таблици за надеждност и валидност, както и допълнителни статистически материали, които подкрепят прозрачността и прецизността на изследователския процес.

III. РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Съвременната научно-изследователска литература върху образованието последователно позиционира мотивацията за постижения като централен фактор за академичната ангажираност, постоянство и успех на учениците, особено по време на средното образование, което се характеризира с повишени когнитивни изисквания, психологическа чувствителност и нарастващ академичен натиск. Значителен обем изследвания показват, че мотивацията за постижения е тясно свързана с качеството на училищната среда, включително климата на общуване в класната стая, отношенията учител-ученик, лидерските практики, релевантността на учебната програма и наличието на поддържащи физически и технологични ресурси (Kulakow, 2020; Scales et al., 2020; Zysberg & Schwabsky, 2021). В тази рамка училищната среда се концептуализира не като неутрална среда, а като активна система, която формира убежденията на учениците за учене, компетентност и бъдещ академичен успех.

В Израел средните училища функционират в сложен образователен контекст, белязан от културно многообразие, социално-икономически неравенства и непрекъснати педагогически и технологични промени. Тези условия засилват различията в училищната среда и създават неравномерни възможности за насърчаване на мотивацията за постижения сред учениците. Докато предишни проучвания в Израел и в международен план са изследвали училищния климат, лидерството или академичните постижения, по-малко са предлагали интегриран анализ на това как множество измерения на училищната среда колективно влияят върху мотивацията за постижения като централен психологически резултат (Arar & Nasra, 2020; Gadir, 2021). Освен това, нарастващото внедряване на цифровите технологии и изкуствения интелект в училищното обучение въвежда нова динамика в учебната среда, повдигайки въпроси относно тяхната мотивационна роля наред с традиционните фактори на околната среда (Ibáñez et al., 2020; Yu, 2022).

Настоящото изследване използва количествен описателно-аналитичен дизайн, за да проучи влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища. Данните са събрани чрез структуриран въпросник, разпространен сред 317 участници, включително ученици и учители, и са анализирани с помощта на описателна статистика и инференциални тестове. Изследователският инструмент е насочен към шест ключови измерения на училищната среда: физическа училищна среда, взаимоотношения учител-ученик, психологично обагрен климат в класната стая, училищно ръководство, учебна програма и методи на преподаване, както и интеграция на технологии и изкуствен интелект. Процедурите за надеждност и валидност потвърждават стабилността на инструмента за измерване, позволявайки систематично изследване на връзките между измеренията на средата и мотивацията за постижения.

Изводите разкриват високо и статистически значимо положително въздействие на всички измерения на училищната среда върху мотивацията за постижения на учениците. Сред тези измерения, климатът в класната стая се очертава като най-влиятелният фактор, подчертавайки значението на спокойствието, дисциплината, взаимното уважение и позитивното взаимодействие с връстниците за повишаване на концентрацията, ангажираността и желанието на учениците за полагане на академични усилия. Учебната програма и методите на преподаване се класират на второ място, отразявайки силната реакция на учениците към иновативни, интерактивни и подходящи учебни практики, които свързват обучението с реални житейски контексти (Cohen, 2022; Wong et al., 2020). Физическата училищна среда и отношенията учител-ученик също демонстрират значително влияние, подчертавайки ролята на психологическия комфорт, подкрепящото взаимодействие, непрекъснатото насоки и индивидуализираното внимание за насърчаване на мотивацията и постоянството (Scales et al., 2020; Cayubit , 2022).

Училищното ръководство оказва значително, макар и сравнително по-ниско, въздействие върху мотивацията за

постижения, подчертавайки важността на административната подкрепа, ефективната комуникация и признаването на усилията на учениците за формиране на положителен училищен климат (Arar & Nasra, 2020; Rusticus et al., 2023). Измерението „технологии и изкуствен интелект“, макар и да регистрира най-ниската средна стойност сред шестте, все пак демонстрира статистически значим положителен ефект. Учениците възприемат цифровите инструменти и приложенията, базирани на изкуствен интелект, като подобряващи ангажираността и академичните постижения, въпреки че някои изразяват резерви относно техния принос за задълбочено концептуално разбиране, което показва необходимостта от обмислена педагогическа интеграция, а не от чисто техническо приемане (Ibáñez et al., 2020; Moybeka et al., 2023).

Дискусията поставя тези изводи в рамките на установени мотивационни и образователни теории, които акцентират върху взаимодействието между факторите на околната среда, организацията и психологическите фактори при формирането на поведението на учениците. Резултатите подкрепят мнението, че мотивацията за постижения не се генерира от изолирани променливи, а по-скоро от комбинираното влияние на множество елементи в училищната среда. Една интегрирана и подкрепяща среда засилва самочувствието на учениците, чувството им за принадлежност и академичната им ангажираност, докато фрагментираната или неравномерна среда може да ограничи мотивационните резултати, дори когато са налице отделни компоненти (Kulakow, 2020; Zysberg & Schwabsky, 2021).

Приносите на тази дисертация са в три направления. Емпирично, тя предоставя изчерпателни доказателства от контекста на израелското средно образование относно относителното и комбинирано въздействие на аспектите на училищната среда върху мотивацията за постижения. В концептуален план изследването затвърждава и доразвива съществуващите модели, които разглеждат мотивацията като резултат от взаимодействието със средата, а не единствено като индивидуална характеристика. На практика, тя предлага

приложими изводи за създателите на образователни политики, училищните ръководители и учителите, като подчертава необходимостта от подобряване на климата в класната стая, укрепване на отношенията между учител и ученик, разработване на мотивиращи учебни програми, подкрепа на ефективното лидерство и интегриране на технологиите по педагогически значими начини.

Изследването, както бе изтъкнато, е обект на определени ограничения, включително отчитайки фокуса му върху средните училища в Израел, разчитането на самооценявани количествени данни и изключването на по-широки контекстуални фактори, като например влиянието на семейството и общността. Тези ограничения очертават насоки за бъдещи изследвания, включително използването на смесени методи, т.нар. надлъжни изследвания и сравнителни анализи в различни образователни етапи и контексти. Въпреки това, последователността и силата на изводите подчертават ясни приоритети за образователната практика: разглеждане на училищната среда като интегрирана система, съобразяване на нейните компоненти с мотивационните нужди на учениците и приемане на всеобхватни стратегии за повишаване на мотивацията за постижения и академичния успех на ниво средно образование.

1. ГЛАВА ПЪРВА: ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

1.1 Ролята на училищната среда за формиране на мотивацията за постижения

Съвременната образователна литература се обединява около мнението, че мотивацията за постижения не е просто индивидуална или личностна характеристика, а по-скоро динамична и контекстуално зависима конструкция, силно повлияна от училищната среда, в която учениците учат. Мотивацията за постижения се развива чрез непрекъснато взаимодействие между учащите и техния образователен контекст, особено по време на средното образование – етап от развитието, характеризиращ се с повишени академични изисквания, повишен

натиск за оценяване и по-голяма чувствителност към условията на околната среда. Значителен брой изследвания показват, че подкрепящата училищна среда играе решаваща роля за насърчаване на мотивацията, ангажираността, постоянството и академичния успех на учениците (Kulakow, 2020; Scales et al., 2020; Purwanto, 2020).

Научните изследвания последователно подчертават, че училищната среда е многоизмерна система, съставена от физически, психологически, социални, организационни и учебни елементи, които съвместно оформят мотивационните ориентации на учениците. Климатът в класната стая, взаимоотношенията между учителите и учениците, лидерските практики, релевантността на учебната програма и наличието на учебни ресурси функционират като взаимосвързани условия на средата, които подкрепят чувството за компетентност, автономност и принадлежност на учениците – основните психологически потребности, залегнали в основата на устойчивата мотивация за постижения (Zysberg & Schwabsky, 2021; Barksdale et al., 2021; Rusticus et al., 2023). Когато тези измерения действат съгласувано, учениците са по-склонни да инвестират усилия в учебни задачи, да устояват на предизвикателствата и да поддържат дългосрочна академична ангажираност.

Емпиричните изследвания, представени в различни източници, подчертават климата в класната стая като един от най-влиятелните компоненти на училищната среда. Класните стаи, характеризиращи се с емоционална безопасност, взаимно уважение, ясни поведенчески очаквания и позитивно взаимодействие с връстниците, са последователно свързани с по-високи нива на вътрешна мотивация, академична ангажираност и постижения (Barksdale et al., 2021; Li & Dewaele, 2021; Zedan, 2021). Такава среда намалява академичната тревожност и страха от провал, като същевременно насърчава учениците да поемат интелектуални рискове и да участват активно в обучението. Обратно, взаимоотношения в класните стаи, белязани от безредие, напрежение или слаба емоционална подкрепа, проявяват

тенденция да подкопават мотивацията и постоянството на учениците.

Взаимоотношенията учител-ученик представляват друг централен фактор на средата, който оформя мотивацията за постижения. Изследванията показват, че подкрепящите педагогически взаимоотношения повишават академичната самоефективност, мотивацията и постоянството на учениците чрез емоционална подкрепа, конструктивна обратна връзка и ясни насоки (Scales et al., 2020; Tao et al., 2022). Когато учениците възприемат учителите си като грижовни, справедливи и отзивчиви, е по-вероятно да развият положителни академични самооценки и да останат мотивирани въпреки академичните трудности (Liu et al., 2021; Kulakow , 2020). Тези взаимоотношения функционират не само като канали за обучение, но и като психологически котви, които поддържат ангажираността на учениците във времето.

В израелския образователен контекст проучванията подчертават значението на училищната организация, управлението и климата за формирането на мотивацията за постижения на учениците. Изследванията показват, че различията във физическите условия, организационната яснота, лидерските практики и психосоциалната подкрепа допринасят значително за разликите в мотивацията и академичните резултати сред учениците от средните училища (Blass, 2020; Cohen, 2022; Gadir, 2021). Arar и Nasra (2020) установяват, че стиловете на лидерство, основани на участие и овластяване, са положително свързани с ефективността на училището и мотивацията на учениците, особено в културно разнообразни образователни среди. Тези открития подкрепят идеята, че училището трябва да се разглежда като интегрирана мотивационна система, а не като съвкупност от изолирани променливи.

Последните публикации също така обръщат внимание на нарастващата роля на технологиите и изкуствения интелект в оформянето на съвременната училищна среда. Проучванията показват, че технологично подобрените учебни среди могат да

подкрепят мотивацията за постижения, като предлагат интерактивни учебни преживявания, персонализирана обратна връзка и гъвкави учебни подходи (Ibáñez et al., 2020; Moybeka et al., 2023). Изследванията обаче предупреждават, че технологичните инструменти сами по себе си не гарантират мотивационни ползи; тяхната ефективност зависи от смислена педагогическа интеграция, подкрепящо ръководство от страна на учителите и положителен климат в класната стая (Yu, 2022; Liu et al., 2022). По този начин технологиите функционират като допълващ компонент в по-широката училищна среда, а не като независим мотивационен двигател.

Като цяло литературата потвърждава, че мотивацията за постижения произтича от взаимодействието на множество измерения на средата в училищния контекст. Макар че индивидуалните различия играят роля, мотивацията на учениците за постижения е силно повлияна от качеството на ежедневната им учебна среда, включително физически условия, социални взаимоотношения, преподавателски практики, лидерска подкрепа и технологична инфраструктура (Cayubit, 2022; Purwanto, 2020; Werang et al., 2025). Въпреки нарастващия обем доказателства, сравнително малко проучвания възприемат интегративен подход, който разглежда тези измерения като единно цяло, особено в рамките на средното образование в Израел, затова и фокусът на настоящото изследване се обосновава именно върху един такъв подход.

1.2 Училищен климат и климат в класната стая

Училищният климат и климатът в класната стая са широко признати за основни многостранни компоненти на училищната среда, които пряко влияят върху мотивацията на учениците за постижения. Училищният климат се отнася до цялостното качество на социалните взаимодействия, организационните структури, нормите и ценностите, които характеризират ежедневието в училище, докато климатът в класната стая отразява непосредствения учебен опит на учениците в учебната среда. Проучванията последователно показват, че положителният

училищен климат и климатът в класната стая насърчават емоционалната сигурност, ангажираността и устойчивата мотивация сред учениците в средните училища (Zysberg & Schwabsky, 2021; Gadir, 2021).

Положителният климат в класната стая се характеризира с взаимно уважение, подкрепящи взаимоотношения с връстниците, ясни очаквания и конструктивно ръководство от страна на учителя. Такава среда намалява академичната тревожност и повишава готовността на учениците да участват, да постоянстват и да инвестират усилия в учебните задачи (Barksdale et al., 2021; Li & Dewaele, 2021). Анализираните емпирични данни показват, че учениците, които възприемат климата в класната стая като подкрепящ и добре организиран, демонстрират по-високи нива на вътрешна мотивация и академични постижения в сравнение с учениците в по-малко подкрепяща среда (Zedan, 2021; Monteiro et al., 2021).

1.3 Взаимоотношения между учител и ученик и мотивация за постижения

Педагогическите взаимоотношения между учители и ученици представляват едно от най-влиятелните измерения на училищната среда, влияещи върху мотивацията за постижения. Подкрепящите взаимоотношения между учители и ученици допринасят за чувството за принадлежност на учениците, академичната самоефективност и емоционалното благополучие, като всички те са от съществено значение за устойчивата мотивация по време на средното образование (Scales et al., 2020). Изследванията показват, че учениците, които се сблъскват с доверие, насърчение и индивидуално внимание от страна на учителите, са по-склонни да упорстват в изпълнението на предизвикателни академични задачи и да поддържат позитивно отношение към ученето (Kulakow, 2020; Tao et al., 2022).

1.4 Училищно ръководство и организационна среда

Училищното ръководство изпълнява ключова роля във формирането на организационния климат и мотивационната култура на училищата. Ефективните лидерски практики допринасят за ясни очаквания, справедливи политики и подкрепящи условия за обучение, които повишават мотивацията и академичната ангажираност на учениците. Проучванията, проведени в израелски контекст, показват, че училищата, характеризиращи се с партиципативно лидерство и положителен организационен климат, демонстрират по-високи нива на мотивация на учениците и училищна ефективност (Arar & Nasra, 2020; Shua, 2023).

1.5 Учебна програма, методи на преподаване и мотивация

Учебната програма и методите на преподаване представляват основно измерение на училищната среда, което пряко влияе върху мотивацията на учениците за постижения. Изследванията показват, че учебните програми, възприемани като значими, уместни и подходящо предизвикателни, повишават ангажираността и постоянството на учениците, особено когато са комбинирани с интерактивни и ориентирани към ученика методи на преподаване (Wong et al., 2020; Rafiola et al., 2020). Преподавателските практики, които насърчават автономността, разбирането и активното участие, са постоянно свързани с по-високи нива на вътрешна мотивация и академични постижения (Purwanto, 2020).

1.6 Технологии и съвременна училищна среда

Технологичните и базирани на изкуствен интелект инструменти са се превърнали в неразделна част от съвременната училищна среда и са с нарастващи последици за мотивацията на учениците. Проучванията показват, че когато дигиталните инструменти са обмислено интегрирани в подкрепящи педагогически рамки, те могат да подобрят ангажираността, самоефективността и мотивацията за постижения сред учениците в средните училища (Ibáñez et al., 2020; Banda & Nzabahimana,

2023). Прекомерната или лошо насочена употреба на технологии обаче може да подкопае задълбоченото учене и мотивацията, което подчертава значението на балансираната интеграция (Yu, 2022).

1.7 Обобщение

Първа глава анализира подробно теоретичната и емпиричната литература относно ролята на училищната среда за формиране на мотивацията за постижения сред учениците от средните училища. Литературата показва, че мотивацията за постижения е динамичен резултат от интегрирана училищна система, която включва климат в класната стая, взаимоотношения между учител и ученик, лидерски практики, дизайн на учебната програма и технологична интеграция. Прегледът в крайна сметка подчертава силния научен консенсус относно положителното въздействие на подкрепящата училищна среда върху мотивацията, самоефективността, принадлежността и академичното постоянство. В същото време той разкрива необходимостта от интегративни изследователски подходи, които разглеждат тези измерения комплексно и в контекста на израелското средно училище, като по този начин предоставят ясна обосновка за настоящото дисертационно изследване.

2. ГЛАВА ВТОРА: МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

2.1 Методологична постановка на проучването

Настоящото проучване използва описателен аналитичен подход, който се употребява широко в образователните и социалните изследвания за изследване на явленията такива, каквито съществуват в действителност, чрез систематично събиране на данни, статистически анализ и интерпретация на връзките между променливите. Този подход е особено подходящ за целите на настоящото изследване, което се стреми да изследва

влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища.

Описателният аналитичен подход позволява на изследователя да опише прецизно характеристиките на училищната среда и мотивацията за постижения, да анализира техните измерения и да изследва силата и посоката на връзките между тях, без да манипулира или да се намесва в образователния контекст. Като се позовава на количествени данни и статистически процедури, основани на изводи, този подход предоставя обективна рамка за идентифициране на модели, разлики и асоциации, които допринасят за по-задълбочено разбиране на мотивационните процеси в училищната среда. Съответно, тази методология е в съответствие с естеството на изследователския проблем, учебните въпроси и изследваните променливи.

2.2 Изследвана популация

Изследваната популация обхваща ученици от средните училища и учители, работещи в средни училища в Израел. Тези групи са избрани, доколкото представляват лицата, които са най-пряко свързани с училищната среда и нейните различни физически, организационни, педагогически и технологични измерения, както и представители, които са най-засегнати от тези измерения по отношение на мотивацията за постижения и академичната ангажираност.

Учениците от средните училища са основните бенефициенти на училищната среда и фокусна група за изследване на мотивацията за постижения, докато учителите изпълняват централна роля в оформянето на учебната среда чрез преподавателски практики, управление на класната стая и междуличностни отношения. Следователно изборът на визираната популация е пряко съобразен със заглавието, целите и изследователските въпроси на изследването, осигурявайки релевантност и съгласуваност между теоретичната рамка и емпиричното изследване.

2.3 Характеристики на извадката

Извадката от изследването се състои от 317 участници, избрани от изследваната популация. Таблица 1 представя разпределението на извадката според възрастта и пола.

По отношение на възрастовото разпределение, по-голямата част от участниците принадлежат към по-младата възрастова група, представляваща ученици от средните училища. Участниците на възраст до 25 години съставляват 283 души (89,3%) от общата извадка. За разлика от тях, участниците на възраст 25 и повече години, представляващи учители, са 34 души (10,7%).

Що се отнася до разпределението по пол, извадката включва по-висок дял жени, отколкото мъже. Участниците са 219 жени (69,1%) и 98 мъже (30,9%), което показва преобладаване на жени респонденти в рамките на извадката от изследването.

Таблица 1. *Характеристики на участниците в изследваната извадка*

Променлива	**Категория**	**Брой**	**Процент**
Възраст	До 25 г.	283	89.3
	25 г. и повече	34	10.7
Пол	Мъж	98	30.9
	Жена	219	69.1
Общо		**317**	**100**

Това разпределение отразява структурата на изследваната популация и подкрепя пригодността на извадката за изследване на възприятията за училищната среда и връзката ѝ с мотивацията за постижения.

2.4 Изследователски инструмент

Събирането на необходимите изследователски данни се осъществи посредством употребата на въпросник като основен изследователски инструмент, вземайки предвид неговата пригодност за целите на изследването и неговата ефективност при измерване на възприятията на участниците относно измеренията на училищната среда и тяхната роля за повишаване на мотивацията за постижения.

Въпросникът е разработен въз основа на теоретичната рамка на изследването и преглед на съответните предишни изследвания. По-специално, изследването на Гадир (2021), което изследва влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в Израел, повлия на формулирането на въпроси, свързани с физическата училищна среда и училищния климат. Освен това, въпросникът се основава на изследването на Zysberg и Schwabsky (2021), което проучва връзката между училищния климат, самочувствието и академичните постижения, особено при разработването на въпроси, свързани с (микро)климата в класната стая, психологическата подкрепа и мотивационната роля на училищната среда.

В окончателния си вид въпросникът се състои от 57 елемента, разпределени в шест основни измерения, както следва:

1. Физическа училищна среда (10 елемента)
2. Връзка учител-ученик (10 елемента)
3. Климат в класната стая (10 елемента)
4. Училищно ръководство (10 точки)
5. Учебна програма и методи на преподаване (10 елемента)
6. Технологии и изкуствен интелект в училищната среда (7 елемента)

Тази структура осигурява всеобхватност на инструмента и неговото директно съответствие с концептуалните измерения на изследването.

2.5 Мащаб на изследването

За измерване на отговорите на участниците на въпросите от въпросника е използвана петстепенна скала на Ликерт, както следва **:**

1. Категорично не съм съгласен/а
2. Не съм съгласен/а
3. Неутрален
4. Съгласен/а
5. Напълно съгласен/а

За интерпретиране на средните аритметични стойности на отговорите бяха приети следните критерии:

- ✓ **1.00 – 2.49** : Ниско ниво
- ✓ **2.50 – 3.49** : Умерено ниво
- ✓ **3.50 – 5.00** : Високо ниво

Тези прагове позволяват последователно тълкуване на възприятията на участниците относно училищната среда и нейното въздействие върху мотивацията за постижения.

2.6 Надеждност

Надеждността на въпросника беше оценена с помощта на коефициента „алфа на Кронбах“, който измерва вътрешната съгласуваност между елементите. Общият коефициент на надеждност за целия инструмент достигна 0,852, което надвишава приемливия праг от 0,65. Това показва, че въпросникът притежава високо ниво на вътрешна съгласуваност и е подходящ за статистически анализ.

Таблица 2. *Статистика за надеждност (алфа на Кронбах)*

Домейн	**Брой айтеми**	**Алфа на Кронбах**

Въздействие на физическата училищна среда	10	0.801
Влияние на връзката учител-ученик	10	0.712
Влияние на климата в класната стая	10	0.871
Влияние на училищното ръководство	10	0.865
Въздействие на учебната програма и методите на преподаване	10	0.821
Влияние на технологиите и изкуствения интелект	7	0.702
Общо	**57**	**0.852**

Тези резултати потвърждават, че всички области на въпросника са постигнали приемливи нива на надеждност.

2.7 Техники за анализ на данни

Данните бяха кодирани, адаптирани и анализирани с помощта на IBM SPSS Statistics (версия 25.0). Използвани бяха следните статистически техники:

- Алфа коефициент на Кронбах за оценка на надеждността и вътрешната съгласуваност на инструмента.
- Описателна статистика, включително аритметични средни стойности и стандартни отклонения за описание на отговорите на участниците.
- Независими извадки t-тест и еднофакторен ANOVA за изследване на разликите в отговорите според демографските променливи.

Тези техники осигуриха солидна статистическа основа за тестване на хипотезите на изследването и за решаване на изследователските въпроси.

Обобщение

Визираната глава представя методологията и процедурите на количествена обработка на данни, възприети в настоящото изследване, което има за цел да проучи влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища. Главата обосновава използването на описателния аналитичен подход като подходяща рамка за изследване на образователните явления такива, каквито са в действителност.

В нея са описани също така изследваните популация и извадка, като са изяснени техните характеристики и обосновката за избора на ученици и учители от средните училища като групите, най-тясно свързани с училищната среда и нейните мотивационни измерения. Изследователският инструмент, скалата за измерване и процедурите за надеждност са представени подробно, потвърждавайки валидността и вътрешната съгласуваност на въпросника.

В заключение, главата очертава статистическите техники, използвани за анализ на данни, осигурявайки солидна методологична основа за представянето и обсъждането на резултатите от изследването в следващата глава.

3. ГЛАВА ТРЕТА: РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ

3.1 Дескриптивна статистика

Този раздел представя дескриптивен и инференциален статистически анализ на събраните данни, за да се изследва влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в израелските училища. Използвана е дескриптивна статистика, за да бъдат определени нивото и посоката на възприятията на учениците по отношение на всяко измерение на училищната среда, докато инференциална статистика е използвана за тестване на хипотезите на изследването.

Отговорите на въпросите от въпросника бяха измерени с помощта на петстепенна скала на Ликерт, вариращa от „Напълно несъгласен“ (1) до „Напълно съгласен“ (5). За улесняване на интерпретацията, аритметичните средни стойности бяха класифицирани в три нива: ниско (1,00–2,49), умерено (2,50–3,49) и високо (3,50–5,00). Таблица 3 представя класификацията на нивата по скалата на Ликерт според средните стойности.

Таблица 3. *Ниво на скалата на Ликерт според средната стойност (Източник: Iriqat & Diebes (2019))*

Степен	**Диапазон**
Високо	3.50 – 5.00
Умерено	2.50 – 3.49
Ниско	1.00 – 2.49

Предоставената класификация позволява ясна и последователна оценка на отношението на учениците към различните измерения на училищната среда.

3.2 Оценка на физическата среда на училището

Резултатите, свързани с физическата училищна среда, показват високо ниво на възприемано въздействие върху мотивацията за постижения на учениците. Общият среден резултат за това измерение достига 4,49 от 5,00, което съответства на ниво на съгласие от 89,80%, което отразява силен консенсус сред учениците относно важността на физическата среда като мотивиращ фактор.

Най-висока средна стойност е регистрирана спрямо чувството за комфорт на учениците в добре оборудвана училищна среда, което предполага, че физическият комфорт и адекватните съоръжения играят ключова роля в подпомагането на концентрацията и постигането на целите. По подобен начин

учениците са категорично съгласни, че положителната физическа среда ги насърчава да се стремят към академичните си цели. Тези изводи подчертават, че мотивацията е тясно свързана не само с учебните фактори, но и с качеството на физическата учебна среда.

Технологичните и функционалните аспекти на училищната инфраструктура също оказват силно влияние върху мотивацията. Наличието на съвременни инструменти и технологии получава високи нива на съгласие, което подчертава нарастващото значение на цифровите ресурси за поддържане на интереса на учениците към ученето. В допълнение, пространствата за отдих и организираните помощни средства са възприемани като подкрепящи желанието на учениците да останат ангажирани в училищния живот.

Въпреки че елементите, свързани с библиотеките и „тихите“ учебни стаи получиха сравнително по-ниски оценки, те все пак попадат в категорията „високо“, което показва продължаващата им значимост за академичната мотивация. Сравнително ниските стандартни отклонения между елементите потвърждават силна степен на съгласие между участниците, което предполага, че възприятията за физическата среда са до голяма степен споделени сред цялата ученическа общност.

(По въпроса – виж Таблица 4 в текста на дисертацията)

3.3 Анализ на измерението „Взаимоотношения учител-ученик“

Измерението „взаимоотношения учител-ученик“ също постига високо ниво на въздействие с общ среден резултат от 4,49 и процент на съгласие от 89,70%. Подобни резултати подчертават централната роля на междуличностните отношения за формиране на мотивацията и академичната ангажираност на учениците.

Непрекъснатото насочване, ефективната комуникация и подкрепящото взаимодействие се очертават като най-влиятелните

елементи в това измерение. Учениците изразяват силно съгласие, че непрекъснатото насочване от учителите им помага да постигнат образователни цели, докато откритата и приятелска комуникация увеличава желанието им за напредък. Това подчертава важността на ролята на учителите не само като инструктори, но и като ментори и мотиватори.

Емоционалната подкрепа и личното внимание също се оказват решаващи. Учениците съобщават за по-висока мотивация, когато учителите проявяват интерес към техните способности, ценят мнението им и насърчават участието в класните дейности. Последователността на отговорите, отразена в относително ниски стандартни отклонения, показва, че положителното въздействие на отношенията между учител и ученик е широко разпространено сред учениците.

(По въпроса – виж Таблица 5 в текста на дисертацията)

3.4 Анализ на измерението „Климат в класната стая“

Сред всички измерения, (микро)климатът в класната стая е отбелязал най-високо ниво на въздействие с общ среден резултат от 4,58 и процент на съгласие 91,70%. Този резултат подчертава класната стая като най-непосредствения и влиятелен контекст за мотивационните преживявания на учениците.

Учениците специално подчертават важността на спокойствието, дисциплината и позитивното взаимодействие с връстниците. Спокойната атмосфера в класната стая е определена като най-влиятелния фактор за подобряване на разбирането и концентрацията, следвана от положителните взаимодействия между съучениците. Тези изводи показват, че както когнитивните, така и социалните измерения на класната среда са от съществено значение за поддържане на мотивацията.

Редът, правилата за поведение и взаимното уважение също се възприемат като фактори, улесняващи концентрацията и

усилията, което показва, че структурираната среда се възприема по-скоро като подкрепяща, отколкото като ограничаваща. Много ниското стандартно отклонение, засягащо това измерение, отразява изключително високо ниво на консенсус сред участниците относно мотивационната стойност на положителния климат в класната стая.

(По въпроса – виж Таблица 6 в текста на дисертацията)

3.5 Анализ на измерението „Училищно ръководство“

Измерението „училищно ръководство“ постига високо ниво на възприемано въздействие с обща средна стойност от 4,33 и процент на съгласие 86,60%. Тези резултати показват, че учениците осъзнават влиянието на административните практики и лидерското поведение върху тяхната мотивация.

Административната подкрепа и ефективната комуникация са определени като най-силните мотивиращи фактори в това измерение. Учениците съобщават за по-висока мотивация, когато се чувстват подкрепени от училищната администрация и когато каналите за комуникация са ясни и отзивчиви. Признанието на усилията и инициативите на учениците, насочени към подобряване на училищната база, също е възприето положително.

Въпреки че елементите, свързани с административното насочване, получават малко по-ниски средни оценки в сравнение с други аспекти на лидерството, те остават във високата категория. Това предполага, че макар насоките за лидерство да са важни, осезаемата подкрепа и комуникацията може да имат по-непосредствено въздействие върху мотивацията на учениците.

(По въпроса – виж Таблица 7 в текста на дисертацията)

3.6 Анализ на измерението „Учебна програма и преподаване“

Учебната програма и преподаването отбелязват силно ниво на въздействие с общ среден резултат от 4,53 и процент на съгласие 90,70%. Тези резултати показват, че както съдържанието на учебната програма, така и педагогическите подходи играят решаваща роля за мотивирането на учениците.

Иновативните методи на преподаване, интерактивните дейности и ефективните стилове на преподаване са сред най-силните фактори за мотивацията. Учениците изразяват особено висока мотивация, когато учебните материали са свързани с реални ситуации и когато уроците съответстват на техните интереси. Това отразява предпочитанието на учениците към значими, ангажиращи и приложими учебни преживявания.

Ниските стандартни отклонения между отделните елементи предполагат силен консенсус относно важността на иновативната и интерактивна педагогика. Тези открития потвърждават идеята, че мотивацията се засилва, когато методите на преподаване активно включват учениците и са насочени към техните интереси и реални контексти.

(По въпроса – виж Таблица 8 в текста на дисертацията)

3.7 Анализ на измерението „Изкуствен интелект и технологии“

Измерението „Изкуствен интелект и технологии“ постига високо общо въздействие със среден резултат от 4,07 и процент на съгласие 81,40%, което представлява най-ниският резултат сред шестте измерения, но все пак остава във високата категория.

Учениците съобщават, че дигиталните инструменти и платформите, базирани на изкуствен интелект, подобряват ангажираността и академичните постижения, особено чрез интерактивни учебни дейности и незабавна обратна връзка. Тези изводи показват, че технологиите служат като мощен

мотивационен инструмент, когато са ефективно интегрирани в процесите на преподаване и учене.

Въпреки това, един елемент, свързан със задълбоченото разбиране на учебния материал чрез изкуствен интелект, регистрира забележително ниска средна стойност, което предполага, че макар технологиите да повишават ангажираността и представянето, учениците все още могат да разчитат на традиционни методи на обучение за концептуално разбиране. Въпреки това отклонение, общото ниско стандартно отклонение отразява общо съгласие относно мотивационната стойност на технологиите.

(По въпроса – виж Таблица 9 в текста на дисертацията)

3.8 Обобщение на дескриптираните резултати

Като цяло, дескриптираните резултати показват, че и шестте измерения на училищната среда оказват силно положително въздействие върху мотивацията на учениците за постижения. Климатът в класната стая се очертава като най-влиятелното измерение, следван от учебната програма и методите на преподаване, а на свой ред изкуственият интелект и технологиите, макар и класирани най-ниско, все пак демонстрират значителна мотивационна роля.

3.9 Тестване на хипотези и резултати

За да се тестват хипотезите на изследването, беше проведен t-тест с една проба, използвайки тестова стойност 3, представляваща неутралната средна точка на скалата на Ликерт. Резултатите показват, че всички изчислени средни стойности са значително по-високи от тестовата стойност при ниво на значимост 0,05, което води до приемане на всички хипотези.

Всичките шест измерения – физическата училищна среда, взаимоотношенията между учителите и учениците,

(микро)климатът в класната стая, училищното ръководство, учебната програма и методите на преподаване, изкуственият интелект и технологиите, показват статистически значимо положително въздействие върху мотивацията на учениците. Освен това, цялостната училищна среда демонстрира силен комбиниран ефект, потвърждавайки ключовата ѝ роля за повишаване на мотивацията за постижения сред учениците от средното училище.

(По въпроса – виж Таблица 10 в текста на дисертацията)

Обобщение

Визираната глава представя цялостен анализ на резултатите от изследването, използващ описателни и инференциални статистически методи. Изводите се основават на убедителни емпирични доказателства, че училищната среда в своите физически, социални, педагогически, административни и технологични измерения играе решаваща роля за формирането на мотивацията за постижения на учениците.

Приемането на всички изследователски хипотези потвърждава, че интегрираната и подкрепяща училищна среда е от съществено значение за насърчаване на мотивацията и академичната ангажираност на средно училищно ниво. Тези резултати установяват солидна основа за дискусията и интерпретацията, представени в следващата глава, особено във връзка с предишни изследвания и теоретичната рамка на изследването.

4. ГЛАВА ЧЕТВЪРТА: ДИСКУСИЯ, ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ.

Четвъртата глава на дисертацията се фокусира върху обсъждането и интерпретацията на резултатите от изследването в светлината на теоретичната рамка на темата и анализа на предишни емпирични изследвания на нейния автор, отнасящи се до училищната среда и мотивацията за постижения. Главата

обяснява как резултатите подкрепят предположението, че мотивацията за постижения сред учениците от средното училище се формира чрез взаимодействието на множество детерминанти на околната среда, в съчетание с организационни, педагогически и психологически фактори откъм училищния контекст.

Дискусията обобщава аналитичния план на резултатите от изследването (**4.1**) и потвърждаването на изследователските хипотези (**4.2**) в светлината на централната роля на климата в класната стая, взаимоотношенията между учител и ученик, учебната програма и методите на преподаване, а също и незаменимостта на училищното ръководство за повишаване на мотивацията на учениците за учене и академични постижения. Рекапитулират се и образователните последици от интегрирането на технологиите и изкуствения интелект в средните училища съобразно получените емпирични резултати от настоящото дисертационно изследване и специално се акцентира значението на балансираното педагогическо прилагане.

Заедно с отбелязаното, текстът на главата изрично фиксира основните заключения (**4.3**) относно цялостните постижения на дисертацията и предоставя набор от практически препоръки (**4.4**), насочени към създателите на образователни политики, училищните ръководители и учителите, с цел подобряване на училищната среда и засилване на мотивацията за постижения на учениците. Главата предлага и няколко насоки за бъдещи изследвания (**4.5**), включително фокусирани към сравнителни проучвания, надлъжни изследователски дизайни и по-нататъшно изучаване на технологично подкрепени учебни среди.

IV. НАУЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Настоящата дисертация съдържа следните научни и практически приноси в областта на педагогическата психология и психологията на развитието:

1. Концептуален принос

Дисертацията предлага холистична концептуална рамка, която позиционира мотивацията за постижения като динамичен резултат от взаимодействието между множество измерения на училищната среда. Чрез интегриране на физически, психологически, социални, организационни, педагогически и технологични фактори в рамките на един аналитичен модел, изследването разширява съществуващите мотивационни теории, които традиционно наблягат на индивидуални или изолирани контекстуални променливи.

2. Емпиричен принос в контекста на израелското средно образование.

Изследването предоставя оригинални емпирични доказателства за влиянието на училищната среда върху мотивацията за постижения сред учениците от средните училища в Израел. Чрез сравнителен анализ на шест измерения на средата, дисертацията запълва значителна празнина в литературата, като идентифицира относителната сила и комбинираното влияние на тези измерения в рамките на сложен културен и образователен контекст.

3. Методологичен принос

Дисертацията разработва и валидира надежден и многоизмерен изследователски инструмент, предназначен да измерва въздействието на училищната среда върху мотивацията за постижения. Въпросният инструмент демонстрира силна вътрешна съгласуваност и конструктивна валидност, предлагайки методологичен дизайн, който може да бъде използван или адаптиран в бъдещи образователни и психологически изследвания.

4. Принос към изследванията на технологиите и изкуствения интелект в образованието.

Изследването допринася теоретично и емпирично за развиващата се област на образователните технологии като проучва мотивационната роля на цифровите инструменти и изкуствения интелект в средните училища. Констатациите подчертават, че технологиите повишават ангажираността на учениците и мотивацията за постижения, когато са педагогически интегрирани в подкрепяща класна стая и училищен климат, а не функционират като изолиран образователен компонент.

5. Приложен и ориентиран към политиките принос

Дисертацията предлага практически приложения, основани на доказателства, потенциално обслужващи създателите на образователни политики, училищните ръководители и учителите. Чрез идентифициране на климата в класната стая, дизайна на учебната програма и взаимоотношенията учител-ученик като най-влиятелните фактори на средата, изследването предоставя ясни насоки за разработване на подкрепяща училищна среда, която повишава мотивацията за постижения и академичното усърдие сред учениците от средните училища.

VII. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Gadir, H. (2025) The effect of school environment on achievement motivation among high school students in Israel. – E-journal на ВСУ „Черноризец Храбър“, бр. 23, стр. 13-22. ISSN 1313-7514 https://doi.org/10.53606/evfu.23.13-22

2. Gadir, H. (2025) Integrating technology and artificial intelligence in secondary education: impacts on learning motivation and academic achievement. – E-journal на ВСУ „Черноризец Храбър“, бр. 23, стр. 736-746. ISSN 1313-7514 https://doi.org/10.53606/evfu.23.736-746

3. Gadir, H. (2025) The Impact of Artificial Intelligence on Achievement Motivation among Secondary School Students from an Educational Psychology Perspective. – *Приложна психология и социална практика* (Сборник с доклади и статии от годишната международна научна конференция). Варна: Изд. на ВСУ „Черноризец Храбър“, стр. 169-175. ISSN 1314-8397 // https://www.vfu.bg/dokladi_ot_konferencii/files/Psihology_2025_Final.pdf